

Същност и характеристика на съдебното решение. Неприсъственото решение като нов вид съдебно решение

Петя Велчева

Summary: *Character and characterization of the court decision. Absential court decision as new type of a court decision*

Keywords: *characterization of the court decision; absential court decision*

ВЪВЕДЕНИЕ

Нито един процесуален кодекс в годините не дава легална дефиниция за съдебното решение. В сега действащият кодекс няма легална дефиниция и за института на неприсъственото решение. Но това не е необходимо тъй като едно правно понятие трябва да се извлича от правните норми. За да определим същността на неприсъственото решение задължително трябва да изходим от неговите елементи. Тоест, необходимо е да разгледаме белезите на решението, тъй като разкривайки същността и белезите на съдебното решение ще можем по лесно да отличим правната природа на неприсъственото решение.

ИЗЛОЖЕНИЕ

В българската правната доктрина има редица становища за това какво е съдебното решение и каква е неговата същност.

Според проф. Ж. Сталев, съдебното решение по своята същност е държавен правосъден акт, едностранно властническо изявление на съда, което разрешава правния спор, като установява какво е действителното правно положение между страните и ги задължава да се съобразяват с него¹⁵⁰.

Съдебното решение е най-важният съдебен акт, с които се дава отговор по основния спорен въпрос между страните в гражданския процес. Към него са насочени усилията на страните, защото се пораждат изгодни за едната и неизгодни за другата страна правни последици. Този съдебен акт трябва да отговори на действителното правно положение между страните. В противен случай, вместо да се даде защита на правоимащия, ще се превърне в несправедлива санкция спрямо него¹⁵¹.

Проф. Абрашев в курса си по гражданско съдопроизводство определя съдебното решение като: Постановление на съда по един граждански процес, с което се дава категоричен отговор на питането, изразено в исковата молба, от което следва, че решението е онова постановление на съда, с което той се произнася по съществуващото на делото¹⁵².

Становището на Проф. Д. Силяновски относно същността на съдебното решение се отличава значително от казаните да сега, тъй като той разделя съдебното решение на две части. Според него съдебното решение е: Постановление с което се „туря край на процеса“, в две разновидности – решения по същество и процесуални решения. Решенията по същество според него са тези, с които искът се уважава или отхвърля като необоснован, с тях съдът се произнася по съществуването или несъществуването на материалното субективно право, предмет на процеса. Той счита, че с т. н. от него решение по същество, съдът се произнася

¹⁵⁰ Сталев, Ж., А. Мингова, В. Попова, Р. Иванова. Българско гражданско процесуално право, Осмо допълнено и преработено издание, С., Сиела, 2006г., стр. 348 и сл.

¹⁵¹ Корнезов, Л., Неправилното съдебно решение, С., Университетско издателство Св. Климент Охридски, 1995г., стр 11.

¹⁵² Абрашев, П., Гражданско съдопроизводство, С., 1914г., т. 2, стр. 433.

по субективното материално право, а с процесуалното решение съдът се произнася по допустимостта на иска, поради липса на някоя процесуална предпоставка¹⁵³.

Друго становище на Б. Яновски е че: Решението е централно съдебно постановление, характерно с три белега – че е постановление на гражданския съд, че се издава по исков процес, и че цели да уреди спор относно гражданско материално право, и дава отговор на подадената искова молба¹⁵⁴.

По своята същност съдебните решения имат две страни – правоустановяваща (декларативна) и правосъздаваща (императивна). Решението трябва да прогласи на чия страна е спорното материално право, което е предмет на делото. Правоустановяващата същност на решението спрямо спорното право следва и от подчинението, което съдът дължи на закона. Въз основа на закона, преди процеса и независимо от него, между страните са възникнали определени материални правоотношения. Съдът е призван да издири и установи тези материални правоотношения, а не да ги създаде или измени¹⁵⁵. Това е правоустановяващата страна на съдебното решение, която установява съществуването или несъществуването на спорното право, която е характерна и за трите вида съдебни решения - присъственото решение, решението при признание на иска и неприсъственото решение.

На следващо място съдебното решение е акт на държавно правна воля, и съдът е органа на държавна правосъдна власт, призван да даде защита на правото, засегнато от правния спор. Тази защита се състои в налагане на санкция и именно за това съдебното решение включва в себе си заповед да се преустанови правният спор и да се възприеме занаяпред поведение, отговарящо на установеното от съда материалноправно положение между спорещите. От тази гледна точка съдебното решение е един право пораждащ юридически акт, източник на нови държавноправни последици, а именно: сила на присъдено нещо, изпълнителна сила, а при конститутивните решения и на нови граждански последици¹⁵⁶.

Съдебното решение е единен акт. Правоустановяващата и правосъздаващата са едновременно двете страни на решението. Установяването на действителното правно положение се съдържа в съдебната заповед, а тя придава задължителна сила на установеното от съда¹⁵⁷.

Важна характеристика на съдебното решение е неговият стабилитет. По своята същност това представлява последователно достигане до неговата неизменност от съда, който го е постановил, неговата необжалваемост пред въззивният и касационният съд, и неговата неотменимост по реда за отмяна на влезли в сила съдебни решения. Неизменност (неотегляемост) на съдебното решение от съда който го е постановил. Тази забрана влиза в сила от деня на обявяването на решението. Логическото основание за неизменността на решението е изчерпването на правосъдната власт на съда по делото, след като той е постановил решението (*lata sententia desinit esse iudex*). Правно-политическо оправдание на неизменността и опасността за доверието в правосъдието и за стабилитета на съдебните актове, която би се създавала, ако съдът би могъл по всяко време да изменя или отменя собствените си решения. Поради тази причина неизменността на съдебното решение важи без ограничение във времето. Решението е неизменно и преди да е влязло в сила, и след като е влязло в сила. То е

¹⁵³ Силянски, Д., Процесуалните решения и тяхната законна сила, сп. „П.М.“кн. 3, 1962г.

¹⁵⁴ Яновски, Б., Актове подлежащи на ППН по граждански дела, С. 1963г., стр. 56.

¹⁵⁵ Сталев, Ж., А. Мингова, В. Попова, Р. Иванова. Българскогражданско процесуално право, Осмо допълнено и преработено издание, С., Сиела, 2006г., стр. 348 и сл.

¹⁵⁶ Сталев, Ж., А. Мингова, В. Попова, Р. Иванова. Българскогражданско процесуално право, Осмо допълнено и преработено издание, С., Сиела, 2006г., стр. 348 и сл.

¹⁵⁷ Корнезов, Л., Гражданско съдопроизводство, Том първи, Исков процес, С., Софи – Р, 2009г., стр. 673.

неизменимо както по почин на съда, като и по почин на страната. Стабилитетът на решението се състои и в неговата необжалваемост пред въззивният съд. В деня в който първоинстанционният съд обявява съдебното решение се слага край на първоинстанционното производство, съда се десезира от делото и се поражда право на обжалване. До като още е обжалваемо първоинстанционното решение не поражда присъщите на съдебния акт правни последици. За да влезе в сила и за да породи тези правни последици решението трябва да стане необжалваемо. Необжалваемостта настъпва в различни моменти които зависят от изтичане на срокове, връщане на жалбата и др. факти. Необжалваемостта се състои в неотменимостта на решението от въззивният съд или Върховния касационен съд. Необжалваемостта придава на решението качеството на окончателност, слага край на висящия процес и е условие да се породят правните последици на решението. Редовните, безпорочни решения (валидно, допустимо правилно) след като стане необжалваемо, е неотменимо. Порочните решения, макар и да са станали необжалваеми могат да бъдат отменени чрез отмяната на влезли в сила решения по реда предвиден в гражданско-процесуалния кодекс. Има решения, спрямо които тези средства са неприложими, същевременно след като изтекат предвидените в закона срокове, отмяната на решението даже и то да е порочно не може да бъде постигната. В тези случаи решението е или става неотменимо и чрез реда за отмяна на влезли в сила съдебни решения предвиден в ГПК. Спрямо редовните, безпорочни решения неотменимостта премахва заплахата те да бъдат атакувани, макар и неоснователно¹⁵⁸.

Неизменимостта, необжалваемостта и неотменимостта на съдебното решение не са негови правни последици. Те са негови качества и състояния, които то получава при необжалваемостта или неотменимостта въз основа на други факти настъпили след решението.

За неприсъственото решение, са характерни и трите правни последици, като някой от тях дори са уредени по категорично в процесуалния закон. Според чл. 293 ал. 4 ГПК¹⁵⁹ неприсъственото решение е необжалваемо. Тъй като неприсъственото решение е необжалваемо то влиза в сила от момента на неговото обявяване. В следствие на което първите две характеристики на стабилитета съдебното решение съвпадат по време за неприсъственото решение.

Тъй като съществува риск от постановяване на неправилно неприсъствено решение, чийто пороци не могат да се отстранят по пътя на обжалването, процесуалният закон предвижда два вида защита: Едната е уредена като извънстанционно производство за отмяна на влязлото в сила решение, а другата защита по исков ред. Правото на отмяната на неприсъственото решение е уредено като самостоятелно съдебно право за извънстанционен контрол на влязлото в сила решение, когато то е неправилно на конкретно посочените в чл. 240, ал. 1, т. 1, т. 2, е т. 3 основания¹⁶⁰. Законът не урежда подробно производството, но като се има предвид, че по своята правно същност то е подобно на отмяната на влязлото в сила решение по

¹⁵⁸ Сталев, Ж., А. Мингова, В. Попова, Р. Иванова. Българско гражданско процесуално право, Осмо допълнено и преработено издание, С., Сиела, 2006г., стр. 351, 352, 353.

¹⁵⁹ Чл. 239. (4) Неприсъственото решение не подлежи на обжалване, ГПК, Обн., ДВ, бр. 59 от 20.07.2007 г., в сила от 1.03.2008 г.

¹⁶⁰ Чл. 240. (1) В едномесечен срок от връчването на неприсъственото решение страната, срещу която то е постановено, може да поиска от въззивния съд неговата отмяна, ако е била лишена от възможност да участва в делото поради:

1. не надлежно връчване на преписа от исковата молба или призовките за съдебното заседание;
2. невъзможност да узнае своевременно за връчването на преписа от исковата молба или призовките за съдебното заседание поради особени непредвидени обстоятелства;
3. невъзможност да се яви лично или чрез повереник поради особени непредвидени обстоятелства, които не е могла да преодолее. ГПК, Обн., ДВ, бр. 59 от 20.07.2007 г., в сила от 1.03.2008 г.,

чл. 303, съдът може да прилага в случая по аналогия процесуалните правила на чл. 303, ал. 3¹⁶¹.

Както в процесуалната литература така и в процесуалният закон се сочат различни видове съдебни решения. Те могат да бъдат разделени на различни видове съобразно различни критерии.

По своето съдържание и последици съдебните решения биват: Решения които уважават иска, и дават защита на ищеца. Решения които отхвърлят иска, те дават защита на ответника. Решения които потвърждават съществуването на спорното право, за тях е характерно това че те имат правозасилващо въздействие спрямо съдебно потвърденото право. Потвърждаващите съществуването на спорното право решения могат да бъдат установителни, осъдителни и конститутивни. Решения които отричат съществуването на спорното право, за тях е характерно правопрепятстващо въздействие спрямо отреченото право и правопрепятстващо действие спрямо правото засегнато от неоснователно претендираното и отречено право. Тези решения които отричат спорното право са само установителни¹⁶². Установителни съдебни решения се ползват само със силата на присъдено нещо, ни е с изпълнителна сила или конститутивно действие. С такива решения завършват делата по установителни искове¹⁶³, както и делата образувани по осъдителни или конститутивни искове, когато искът е отхвърлен като неоснователен. Осъдителни са решенията, които уважават осъдителните искове. Освен че потвърждават спорното право тези решения допускат и принудителното му осъществяване, и осъждат ответника да го претърпи. Тези решения пораждат освен сила на присъдено нещо и изпълнителна сила. С такава сила се ползва обаче само решението с което осъдителният иск се уважава. То установява наличността на неудовлетвореното притезание¹⁶⁴ и допуска принудителното му удовлетворяване. Решението с което осъдителният иск се отхвърля отрича наличността на такова притезание и за това се ползва само със сила на присъдено нещо, която защитава ответника срещу неоснователната претенция на ищца. На следващо място конститутивни са решенията които уважават предявени конститутивни искове. Тези решения освен че потвърждават спорното потестативно право те постановяват и търсената въз основа на него промяна в гражданските правоотношения. Конститутивните решения пораждат освен сила на присъдено нещо и конститутивно действие. Конститутивното действие е последица на съдебното решение, чрез нея решението става юридически факт, който създава, изменя или прекратява гражданскоправни, търговски, семейно правни или трудовоправни отношения¹⁶⁵.

Не влезли в сила съдебни решения са тези които подлежат на обжалване, Те не се ползват със сила на присъдено нещо и нямат конститутивно действие. Не се ползват и с изпълнителна сила, освен ако не е допуснато предварително изпълнение. Влезли в сила решения, са решенията, които не подлежат на

¹⁶¹ Златарева М., Нови видове съдебни решения по ГПК, сп. Търговско право, 1/2008г. стр 22-23.

¹⁶² Сталев, Ж., А. Мингова, В. Попова, Р. Иванова. Българско гражданско процесуално право, Осмо допълнено и преработено издание, С., Сиела, 2006г., стр. 349 и сл.

¹⁶³ Установителен иск е този, чиито петитум се ограничава с искането да се разреши граждански спор със сила на присъдено нещо, търсената с него защита се изчерпва в силата на присъдено нещо, с която спорното право (правоотношение) се потвърждава или отрича.

¹⁶⁴ Притезанията са най-широка и разнообразна група субективни права. Познати са на всички клонове на правото (срв. Наказателно притезание за наложена глоба, публично правни вземания за данъци или такси и др.). Особено важно място сред притезанията заемат гражданските (частноправни) притезания. Гражданско е притезанието да се изиска изпълнение на задължението по гражданско правоотношение. Такива са облигационните притезания притезанията породени от нарушаване на вещни права (например притезанието на собственика против лицето, което незаконно владее неговата вещ), търговските, семейно правните и трудовите притезания.

¹⁶⁵ Сталев, Ж., А. Мингова, В. Попова, Р. Иванова. Българско гражданско процесуално право, Осмо допълнено и преработено издание, С., Сиела, 2006г., стр. 204, 349 и 384.

обжалване, те се ползват със съответните правни последици. Отговор на въпроса кога решенията влизат в сила е посочен в чл. 296 ГПК¹⁶⁶. Безпорочни решения са законосъобразните решения. При тях съдът е спазил всички изисквания на процесуалния и материалния закон, за влезлите в сила решения се презюмира, че са безспорни. Порочни съдебни решения. При тези решения съдът е допуснал някаво нарушение на закона. Такива са нищожните, недопустимите и неправилните съдебни решения. Към тях спадат и случаите на допусната фактическа грешка в решението, неясното и непълно решение. Едни от тези пороци могат да бъдат отстранени по пътя на обжалването и отмяната по чл. 303 ГПК, други от съда който ги е допуснал. Еднолични решения, са решенията които се постановяват от един съдия. Такива са първоинстанционните решения. Колективни решения. Това са решенията, които се постановяват от съдебен състав от трима съдии. Такива са въззивните и касационните решения¹⁶⁷. В новия ГПК изрична уредба имат съдебното решение при признание на иска, уредено в чл. 237 и неприсъственото съдебно решение -чл. 238 ГПК.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

За съдебното решение е характерно това че то е едностранно властническо изявление на съда с което се разрешава правния спор между двете страни, и ги задължава да се съобразят с него. При постановяването на трите вида съдебни решения - присъственото решение, решението при признание на иска и неприсъственото решение страните са равноправни субекти и предметът на производството е конкретно гражданско правоотношение между тях.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Абрашев, П. , Гражданско съдопроизводство, С. , 1914г. , т. 2
[2] Златарева М. , Нови видове съдебни решения по ГПК, сп. Търговско право, 1/2008г.
[3] Корнезов, Л. , Неправилното съдебно решение, С. , Университетско издателство Св. Климент Охридски, 1995г. ,
[4] Силяновски, Д. , Процесуалните решения и тяхната законна сила, сп. „П. М. ”кн. 3, 1962г.
[5] Сталев, Ж. , А. Мингова, В. Попова, Р. Иванова. Българско гражданско процесуално право, Осмо допълнено и преработено издание, С. , Сиела, 2006г.
[6] Яновски, Б. , Актове подлежащи на ППН по граждански дела, С. 1963г.

За контакти:

Редовен докторант Петя Велчева, програма „Право”, Нов български университет – София, тел. : 0888/370-735, e-mail: pvelcheva@nbu.bg

Докладът е рецензиран.

¹⁶⁶ Чл. 296. В сила влизат решенията: 1. които не подлежат на обжалване; 2. срещу които не е подадена въззивна или касационна жалба в определения от закона срок или подадената жалба е оттеглена; в последния случай решението влиза в сила от деня на влизане в сила на определението, с което се прекратява делото; 3. по които касационна жалба не е допусната за разглеждане или не е уважена. ГПК, Обн., ДВ, бр. 59 от 20.07.2007 г., в сила от 1.03.2008 г.

¹⁶⁷ Корнезов, Л., Гражданско съдопроизводство, Том първи, Исков процес, С., Софи – Р, 2009г., стр. 638-639.